

نوجوانی؛ نگاه نو
جستارهایی در باب نوجوانی

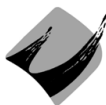
سرشناسه: صفایی، شبنم، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور: نوجوانی؛ نگاهی نو/ شبنم صفایی؛ ویراستار آرزو مکتوبیان
مشخصات نشر: تهران: نشر کرگدن، ۱۴۰۲
مشخصات ظاهری: ۱۲۴ ص
فروست: مجموعه نوجوان - ۱
شابک: 978-622-7765-88-5
موضوع: نوجوانی
رده‌بندی کنگره: HQ۷۹۶
رده‌بندی دیویی: ۳۰۵/۲۳۵
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۹۳۷۲۵۹۹

نوجوانی؛ نگاه نو

جستارهایی در باب نوجوانی

به کوشش

شب‌نم صفایی

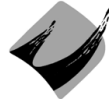
نشر کردن

همه حقوق برای نشر کرگدن محفوظ است.

www.kargadanpub.com

telegram.me/kargadanpub

instagram.com/kargadan.pub

نشر کرگدن

نوجوانی؛ نگاه نو (جستارهایی در باب نوجوانی)

مجموعه نوجوان - ۱

به کوشش: شبنم صفایی

ویراستار: آرزو مکتوبیان

صفحه‌آرایی: استودیو زاغ - یاسر عزآباد

ناظر چاپ: علی محمدپور

لیتوگرافی: نقش سبز

چاپ و صحافی: زعفران

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۷۶۵-۸۸-۵

چاپ اول: ۱۴۰۲

تیراژ: ۷۰۰ نسخه

فهرست

مقدمه / شبیم صفایی	۱
بخش اول / تعریف نوجوانی	۵
نوجوانان نماینده فلسفه دلک‌ها در برابر فلسفه کاهن‌ها / علی اصغر سیدآبادی	۷
نوجوانی؛ فرصتی برای ارتقای توانایی‌ها / مرجان سلطانی‌پناه	۱۹
نوجوانان و بزرگسالان: گفت‌وگوی ناشنویان / علی‌اکبر زین‌العابدین	۲۵
بخش دوم / کارگروه جامعه‌شناسی	۳۱
تجربه نوجوانانه ساختن جهان / حسام سلامت	۳۳
رویکردی دیگر به درک رفتارهای پرخطر / علیرضا کرمانی	۳۹
زوال بزرگسالی؛ زیر ابر نوجوانی / حسین شیخ‌الاسلامی	۵۳
بخش سوم / کارگروه مغز و روان‌شناسی	۵۹
دوره نوجوانی از منظر علوم اعصاب / افسانه صحت و حمیده مصطفایی	۶۱
بخش چهارم / کارگروه بیان تجربه	۷۵
کار و نوجوانان / محسن مشارزاده و هانیه زحمتکش	۷۷
داستان «قصه‌های ما» / مؤسسه پژوهشی کودکان دنیا	۹۱
بخش پنجم / کارگروه تاریخ و سرزمین	۹۷
آموزش نوجوانان؛ از گذشته تا امروز / احمد محیط طباطبایی	۹۹
بخش ششم / حرف آخر	۱۰۹
اگر می‌خواهیم آیندگان بگویند آخیش ... / عباس ناصری	۱۱۱

گروه نوجهان در سال ۱۳۹۹ و براساس نیاز به گسترش برنامه‌های متنوع برای رشد و شکوفایی نوجوان این سرزمین کار خود را آغاز کرد. فراهم کردن چنین فرصت‌هایی نیازمند کار همه‌جانبه در حوزه‌های مختلف مربوط به نوجوانی است؛ از سلامت آنها گرفته تا ادبیاتشان، از حضورشان در نهادهای مختلف جامعه تا مشارکت آنها در امور مربوط به خود و ...، از زندگی فردی تا نوع رابطه با سرزمینشان.

نکته اساسی در این میان رویکرد «نوجهان» در مواجهه با دوران نوجوانی است. ما باور داریم نوجوانی، برخلاف دیدگاه غالب روان‌شناسان، جامعه‌شناسان و دست‌اندرکاران حوزه آموزش، دوره بحران، سرگشتگی، آسیب و عباراتی از این دست نیست. نوجوانی فرصتی است برای رشد و شکوفایی؛ و فراهم کردن این فرصت وظیفه نهادهای نوجوانی، خانواده، تسهیلگران، معلمان و همه بزرگسالان اطراف نوجوان است.

«نوجوان؛ نگاه نو» عنوان سمیناری است که در سال ۱۴۰۰ برگزار شد و کتاب حاضر مجموعه آن سخنرانی‌ها را مدون کرده است. مخاطب اصلی این کتاب والدین، مربیان، تسهیلگران و از همه مهم‌تر برنامه‌ریزان آموزشی و دست‌اندرکاران حوزه آموزش و تربیت هستند که مستقیم یا غیرمستقیم با نوجوانان کار می‌کنند.

امیواریم کتاب ادواری «نوجهان» بیش از هرچیز فرصتی شود برای شکل‌گیری یک گفت‌وگوی جمعی راجع به ابعاد مختلف زندگی نوجوانان و لزوم تغییر رویکردمان در مواجهه با این گروه سنی.

با تشکر از زکیه شادلو، گلنوش زنجان‌پور، صبا احسانی، فرشید پارسی‌کیا، آیدا حسن‌زاده و منیره شاه‌حسینی

گروه نوجهان

مقدمه

نوجوانی به خصوص در ایران مفهومی متأخر و تازه است. در سرزمینی که تا همین چند دهه قبل، کودکان به محض ورود به سنین بلوغ و تقریباً بلافاصله بعد از آن که اولین مشخصه‌های رشد جسمانی در اندامشان نمایان می‌شد، در معرض واگذاری بسیاری از نقش‌های اجتماعی — از تشکیل خانواده تا وظیفه نان‌آوری — قرار می‌گرفتند، وقفه‌ای به اسم نوجوانی بین سال‌های کودکی و بزرگسالی وجود نداشت و هنوز هم در بسیاری از نقاط آن وجود ندارد و کودک، یک‌شبه تبدیل به بزرگسالی می‌شود که انتظارات فراوانی از او می‌رود. در نقاط دیگر جهان هم تقریباً در هیچ دوره‌ای به این اندازه موضوع نوجوانی در حوزه‌های گوناگون، مورد بررسی و پژوهش قرار نگرفته است.

شاید یافته‌های جدید عصب‌شناسان، که تا پیش از این رشد کامل مغز را تا اواخر سال‌های کودکی می‌دانسته و در تحقیقات اخیر متوجه نقش تعیین‌کننده دوران نوجوانی در ادامه روند تکامل مغز شدند، از یک سو و پدیده تازه‌ای در جامعه‌شناسی تحت‌عنوان «نوجوانی‌کش آمده» از سویی دیگر باعث شده این دوره از زندگی (از حدود ۱۰ سال تا حدود ۲۳ سال) در مرکز توجه قرار بگیرد و گروه‌ها و جریان‌ات مختلف به تحقیق و تألیف درباره آن بپردازند.

مفهوم «نوجوانی کنش‌آمده» به نوعی توصیف وضعیتی است که در آن به سبب مجموعه‌ای از دلایل گوناگون، سال‌های استقلال فرد — از استقلال عاطفی گرفته تا مالی و ... — به تأخیر می‌افتد و ما با جوانانی مواجه می‌شویم که نمی‌توانند یا نمی‌خواهند خانۀ والدین خود را ترک کرده و به اصطلاح، زیر بار ساختن یک زندگی مستقل بروند.

برای صحبت کردن درباره‌ی موضوع نوجوانی، مانند هر سرفصل دیگری، ابتدا لازم است نقطه‌ی ورودمان به بحث را تعیین کنیم و ببینیم به عقیده‌ی «ما»، نوجوانی چه طور دورانی است؟ اگر مانند رویکردی که به نظر می‌رسد وزنه‌ی پر قدرتی هم در تعریف نوجوانی دارد، آن را دورانی بدانیم که سرشار از آسیب و خطر است و در هر لحظه‌ی آن این احتمال می‌رود که فرزند یا دانش‌آموز ما چنان تصمیم اشتباهی بگیرد که دیگر قابل جبران نباشد، بدیهی است که هر اقدام ساده‌ی او برایمان شکلی از تهدید و بحران به خود می‌گیرد و چاره‌ای نمی‌ماند جز این‌که مانند پلیسی مستأصل و در پی پیدا کردن مدرک جرمی موهوم، بی‌هوا در اتاق خواب او را باز کنیم، مکالمات تلفنی‌اش را پنهانی زیر نظر بگیریم و یا دقیقه‌هایی را که او در حمام یا دستشویی به سر می‌برد بشماریم. درحالی‌که شاید بد نباشد از خودمان سؤال کنیم کدام ویژگی این دوران باعث شده تا از صفت بحرانی برای توصیف آن استفاده کنیم یا چه چیز در این دوره از زندگی فرزندانمان است که این طور ما را می‌ترساند یا نگران می‌کند؟

درحالی‌که اگر مثلاً اگر پیرو برخی دیگر از نظریات، نوجوانی را «دوران گذار» بدانیم، همه‌ی مسئولیت‌مان را محدود به این خواهیم کرد که فقط نوجوانان را به سلامت از آن «عبور دهیم» و نه چیزی بیشتر و در واقع ارزش این سال‌های مهم را در حد راه‌پله‌ای تقلیل خواهیم داد که کودکی را به بزرگسالی متصل می‌کند و نتیجه این‌که احتمالاً بسیاری از فرصت‌هایی که می‌توانست صرف تماشا، تجربه و یادگیری‌های تازه شود از دستمان خواهد رفت.

اما به موازات رویکردهایی که نوجوانی را بحرانی می‌داند که باید در برابرش به انواع روش‌های پیشگیرانه و کنترلی مجهز شد و یا آن را دوران گذاری می‌نامد که باید هرچه سریع‌تر و با کمترین آسیب خود را از دریای خروشان گذر داد، نگاه سومی هم وجود دارد که با اعتماد به انسان و مراحل رشد او، نوجوانی را «سن فرصت‌ها» قلمداد می‌کند و علاوه بر هویت مستقلی که برای آن قائل است، به معرفی ظرفیت‌های منحصر به فردی می‌پردازد که اوج شکوفایی‌شان سال‌های نوجوانی است.

این نگاه سوم از نوجوانان نه به عنوان بزرگسالان بالقوه و انسان‌هایی که بعدها قرار است تبدیل به پزشکان،

معلمان یا مهندسانی مهم و موفق شوند، بلکه به مثابه نوجوانان حال حاضری صحبت می‌کند که لازم است همین حالا حضورشان را به رسمیت بشناسیم و برای همین سال‌هایشان برنامه‌هایی متنوع و متناسب طراحی کنیم.

در واقع، این نگاه جایگزین دست روی همان ویژگی‌های بارز نوجوانی، مثل ریسک‌پذیری و میل به انجام تجربه‌های تازه، می‌گذارد و از آنها به عنوان خصوصیتی نام می‌برد که اگر در بستری ایمن و مناسب رشد و پرورش پیدا کنند می‌توانند تجربیاتی زیبا و درخشان بیافرینند.

نگاه ما در «نوجوان» نگاه سوم است.

کتاب ادواری نوجوان شماره نخست خود را به انتشار سخنرانی‌های سمیناری اختصاص داده که در زمستان سال ۱۴۰۰ و با عنوان «نوجوانی؛ نگاهی نو» برگزار شد و در آن بیش از ۱۰ کارشناس مختلف در حوزه‌های تخصصی خود، موضوع نوجوانی را یک‌بار دیگر تعریف کردند و البته این بار با این تفاوت که تمرکز اصلی نه روی ترس‌ها و بحران‌ها، بلکه متوجه فرصت‌های بی‌شماری بود که فرد می‌تواند در سال‌های نوجوانی‌اش از آنها برخوردار شود.

در آخر این‌که، سال‌های نوجوانی به نوعی سال‌های تجربه «اولین‌ها» است: اولین تجربه استقلال، اولین تجربه عشق‌ورزی، اولین تجربه تعهد و وفای به عهد و بسیاری از اولین‌های دیگر و احتمالاً اگر ما بزرگسالان تصمیم بگیریم به جای ترس و تشویشی که اغلب هم حاصلی غیر از فاصله و جدایی ما با نوجوانمان ندارد، زمینه‌های متفاوت و متنوعی فراهم کنیم تا او بتواند هرچه بیشتر در معرض دیدن افراد و اتفاقات تأثیرگذاری قرار بگیرد که جهان‌ش را بزرگ‌تر می‌کنند و برای او رؤیاهایی تازه می‌آفرینند، بهتر می‌توانیم در کنارشان از این اولین‌های دلپذیر لذت ببریم. ►

شب‌نم صفايي

دبير مجموعه